

ACADEMIA ROMÂNĂ
MEMORIILE SECȚIUNII LITERARE
SERIA III TOMUL IV MEM. 6

NOTE ISTORICE ASUPRA EDITĂRII
OPEREI POETICE A LUI M. EMINESCU

DE

N. IORGA
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

CULTURA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1 9 2 9

NOTE ISTORICE ASUPRA EDITĂRII OPERII POETICE A LUI M. EMINESCU

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Ședința dela 1 Martie 1929.

Nici o operă literară eminentă, ieșită dintr'o minte genială, n'a avut trista soartă a operei lui Mihail Eminescu.

O nouă ediție ilustrată, care cuprinde o parte din lirica lui adâncă și duioasă, ai eșit acuma de supt tiparul unui editor gata la sacrificii, introducerea fiind datorită colegului nostru G. Murnu.

Și ea îmi dă prilejul să vorbesc de felul cum trei generații până acuma și-au înțeles datoria față de autorul «Luceafărului».

Cea d'întăiu, în mijlocul căreia a trăit, a creat și a suferit, l-a considerat ca pe unul din poeții înzestrați ai unei epoce care mai avea și pe alții, fără a mai pomeni pe Alecsandri, care se ridica în fața noului său rival, el însuș așa de respectuos față de predecesorii pe cari-i întrecea avântul său, încât n'a îndrăznit un cuvânt de critică, se ridica, zic, ca zeul intangibil al poeziei naționale.

Această generație a cunoscut din el ce a presintat însuș pentru tipărire «Convorbirilor literare» și ce a vrut să primească direcția meritoasei reviste, introducând poate ici și colo câte o mică schimbare. E sigur că poetul n'a fost îndemnat să scormonească în tesaurul ascuns al încercărilor sale, să desăvârșească și să aducă la lumină ceia ce-i scăpărase din gând într'un moment de fulgerătoare inspirație. Intovărite de chipul tânăr, mândru și senin, fața albă supt părul negru bogat, asămănător cu al surorii lui Henrietta, pe care n'o pot uita, cu siguranța ochilor clari în calma față de marmoră, cele șasezeci de poezii care au

tulburat și cucerit o societate întregă, smulsă de la alt fel de a gândi și simți, păreau să zică: Tot Eminescu aici este.

În ediții ulterioare ale aceleiași Case Socec nimic nu s'a schimbat, nimic nu s'a adaus. Sentința critică a lui Titu Maiorescu, marele judecător al producției literare a vremii, stătea pecetluind de-asupra culegerii.

Ediția întâiu, pe alesele, a operei lirice — a singurei acestei opere lirice — a lui Eminescu n'a fost determinată de dorința de a impune unui public încă nepregătit marea operă de poezie nouă. Nu era nici un omagiu adus cuiva care să fi dispărut. Ci — s'o spunem — un mijloc de a asista pe omul care, în eclipsa minții sale strălucite, se apropia, șovăind supt teribila lovitură a soartei, spre nesimțirea mai rea și decât moartea.

O astfel de publicație nu poate să ție samă de slabele încercări de tineretă cu care a început o carieră literară, care așa de răpede s'a desfăcut din această umilă crisalidă. I s'a părut gustului fin al lui Maiorescu că nici prosa, de o așa de îndrăzneată imaginație, a marelui poet nu merită să fie reprodușă, — nici măcar partea publicată în reviste, partea de închipuire dintr'însa.

Cineva care, la câțiva ani după tipărirea «Poesiilor», juca la Iași, nu atâta un rol de scriitor, cu toate drăguțele lui «poeme în prosă», imitate după Turgheniev, cu altfel de viață internă, ci unul de bibliofil pasionat, de bogat sprijinitor al literaturii, ceia ce l-a făcut să se adauge «științificului», total *apoeticului* I. Nădejde la conducerea «Contemporanului», V. G. Morțun, atunci plin de entuziasmul unei generoase tinereți, se gândi la desgroparea versurilor din «Familia» și a acelei prose romantice care nu se învrednicise de atenția stăpânitorului de atunci al criticei românești. Astfel apăru, cu oarecare îngrijire de tipar, acel volum de «Proză și versuri» care a complectat, pentru tineretul din școlile moldovene mai ales, figura lui Eminescu cel admirat și compătimit.

Cu atâta s'a mulțămît față de dânsul și generația care l-a încunjurat și a cării neconținută iubire caldă, așa de meritată, i-a lipsit lui, ca și generația noastră, care l-a înțeles deplin și, mzi mult decât aceasta, și-a îndreptat viața însăși după direcții exprimate în opera lui sau sugerate de dânsa.

Totuși, târziu, când era acuma o dogmă literară Eminescu — miseriile omului perind acum de naintea ochilor noștri —, unul din această a

doua generație, d. A. C. Cuza, se va gândi la o întregire, — dar nu fără ca din tinerii de atunci să fi pornit o setoasă dorință de a cunoaște opera întregă, cuprinsă și în manuscriptele, în bieteles caiete terfelite, șterse, îndreptate pe care Maiorescu se hotărîse, cu un gest puțin desprețuitor, să le dea Academiei Române, ca un material istorico-literar oarecare.

Dar economistul ieșean n'avea răgazul trebuitor pentru a explora acest întins, dar încurcat material, nici pregătirea trebuitoare pentru o atât de delicată sarcină ca presintarea ediției integrale a unei mărețe opere. A încredințat deci lucrările premergătoare unui tânăr grăbit, care abia a reușit să descifreze scrisul răpede de al însemnătorului de versuri fugare, menite să fie supuse mai târziu complectării și ciselării. S'a adunat astfel un bogat fond literar, care a fost împărțit acolo, la Iași, printr'o tipografie slăbuță, cu o literă mărunță, pe două coloane, ca o traducere a unui roman de Alexandru Dumas. Poesia întâiu, prosa pe urmă, bine înțeles fără cea mai mică silință de a fixa datele, adevăratele date care, pentru bucățile poetice, nu sânt totdeauna acelea ale publicației în reviste, adesea fiind vorba de reunirea unor fragmente de date și origini foarte deosebite.

Ediția de «Opere complete» pe care o datorim d-lui Cuza și colaboratorului său anonim, care, dacă nu mă îndoiesc, e d. A. C. Cusin, care mai târziu a dat articole de ziar și de reviste, are însă un mare merit. În ea, pe lângă o mare parte, nu totdeauna rău cetită, din lirica păstrată în caietele pe care le păstrăm noi, se dau încercările de drame, atât de îndrăznețe, și, nu numai «Sărmanul Dionis» și «Făt-Frumos din la-crimă», dar și articolele lui, atât de remarcabile ca idei, onestele și pă-trunzătoarele articole de critică teatrală și literară din «Curierul de la Iași». Prefața, făgăduită, care putea cuprinde prețioasele amintiri pasionale ale d-lui Cuza, a lipsit și se pare a fi părăsită.

Dar din aceeași generație s'a ridicat un om a cărui modestie ne-a împiedecat de a-i prețui munca tăcută, rare ori presintată în pagini tipărite. D. Gh. T. Kirileanu a consacrat mulți ani de zile pentru a urmări în orice colț paginile răzlețe ale lui Eminescu. Il pasionau mai ales rapoartele inspectorului școlar și polemica aceia politică, superioară cu mult intereselor de partid, pe care Morțun, un socialist, trebuia s'o lase afară din preocupățiile sale, pentru caracterul ei conservator. Din această răbdătoare culegere a ieșit numai, supt inițialele G. K., o broșură editată de mine la Vălenii-de-Munte.

Când editura *Minerva* a început opera sa, așa de meritoasă, de editare a literaturii mai vechi, alături de prezentarea celei noi care tocmai răsărise, atenția ei a trebuit să se adreseze și lui Eminescu.

Doi dintre scriitorii de căpetenie ai cercului de la «Sămănătorul», Ilarie Chendi și I. Scurtu, au luat asupra lor publicarea operei care, acum, pătrunsese așa de adânc în sufletul însuși al societății noastre.

Cel d'întăiu a cules din caietele inedite un mănunchiu de cele mai frumoase lecții, despre care cu siguranță se poate zice că ajung și une ori întrec cele mai frumoase părți din ceia ce cunoșteam până acum din scrisurile lui Eminescu. Iar cel de-al doilea, el însuși un romantic, și-a închipuit că Eminescu poate fi oarecum ținut în curent cu stilul poetic de azi, corectând câte ceva și înlocuind discretul titlu al ediției Maiorescu cu acela, căutat, de *Lumini de lună*. Lui i se datorește și ediția curiosului roman fantastic *Geniu Pustiu*.

De acolo înainte, după marele războiu, opera incomparabilă a ajuns în mâna editorilor cu singura preocupare comercială.

Peste aceste ediții de simplu câștig se ridică trei, care, dacă nu fac să înainteze opera critică asupra scrisului lui Eminescu, represintă o efortare lăudabilă.

Pentru «Cartea Bună», întreprindere părăsită de Liga Culturală, din cauza lipsei de interes în public, am dat două broșuri în 12, cuprinzând bucățile apărute în «Convorbiri» pe care le-am prezentat cronologic după acest criteriu, restabilind pretutindeni forma originală, adese ori viciată.

Din partea sa, d. G. Bogdan-Duică și-a dat toată osteneala pentru a prezenta un volum de poezii ale lui Eminescu uneia din marile edituri bucureștene.

La acestea se adaugă ediția Ciornei, de la apariția căreia pleacă aceste observații.

* * *

Dar e o datorie pentru noi, păstrătorii prețioaselor caiete, pentru noi cari am îngrijit atâta timp moștenirea literară a lui Alecsandri, să începem, printr'o comisiune la care bucuros aş primi să mă alipesc, ediția integrală a lui Eminescu, care trebuie să fie un monument național și pe care n'o poate da decât Academia Română.

